PRELIMINARII FILOSOFICE ÎN LELEGATURĂ CU STATUTUL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DUPĂ ABSORBȚIA UNIVERSITARĂ DIN RM

Ana Pascaru, doctor habilitat în filosofie, conferențiar cercetător

Institutul de Istorie, USM

PHILOSOPHICAL PRELIMINARIES RELATED TO THE STATUS OF SCIENTIFIC RESEARCH AFTER UNIVERSITY ABSORPTION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary

This issues is a continuous regarding to knowledge social realities through the challenges in the contemporary society. Is looking through the rise of challenges in society and particularly demonstrates their connection with the openings of the Information Era, including the urgency to identify viable ways to solve them. At the same time, the challenges in contemporary come with those triggered by the societies detached from the mega systems of yesteryear. Societies with a status in the making and mired in multiple crises like socio-political, socio-economic, socio-cultural or socio-confessional ones that go beyond their own borders, spilling over into the area of stable societies. With the fall of the Berlin Wall and. the implosion of megasocieties (90s sec. XX), budding entities become stakes and not infrequently tribute in the geopolitical or geostrategic configuration of the contemporary world. Currently, it is attested that the lessons of the XXI century need to be not only learned, but also applied and explored as quickly as possible and those who violate the world legal order must be severely sanctioned. Otherwise, as happened previously with the war in Ukraine (24.02,22), on October 7, 2023 in Israel with the attack of the terrorist group HAMAS denotes how fragility is the contemporary world.

In some way this lessons the author try to signalize looking through reforms of the institutional research in the Republic of Moldova. Reform

concerning university's absorption that create more problem then its solving. Or, currently implemented university absorption (2022) and status of scientific research reveals a fragmented understanding of the civil service of science in contemporary world. In the logic of absorption, as it was achieved, it is by definition irresponsible, because adequate have not been calculate the financial and ethical investments to obtain that high background. Rather authority's concerted refusal to know the entities they are trying to resize. It also means to avoid the scientist's contribution through research to sustain the international knowledge of the results remain a tiny attraction be improving in the university curriculum, or in training background to young people.

Key-words: philosophy, society, strategy, university's absorption, status of scientific research.

Problematica invocată în titlu este o incursiune continuă în cunoașterea realității sociale prin prisma provocărilor din societatea contemporană. Această incursiune evidențiază necesitatea unei înțelegeri adecvate a ascensiunii provocărilor din realitatea socială și a societății în ansamblu [1]. Această înțelegere este esențială pentru a argumenta legătura cu deschiderile Erei Informaționale și cu urgența identificării de căi viabile pentru a face față acestor provocări.

Concomitent, axioma provocărilor din societatea contemporană vine la pachet și cu cele declanșate de comunitățile desprinse din mega sistemele de odinioară. Comunități aflate într-un statut în devenire și împotmolite în crize multiple socio-politice, socio-economice, socio-culturale sau socio-confesionale depășesc propriile frontiere, revarsându-se și peste arealul societăților stabile. Odată cu căderea Zidului de la Berlin și implozia megasocietăților (anii 90 sec. XX), entitățile în devenire ajung miză și nu arareori tribut în configurarea geopolitică sau geostrategică a lumii contemporane. Drept confirmare, războaiele din fosta Iugoslavie și cele nedeclarate purtate de Federația Rusă, succesoarea URSS-ului de altădată (1922-1991). Și în timp ce cele din fosta Iugoslavie cu sprijinul KFOR s-au temperat, în spațiul postsovietic războaiele subversive mai

nou hibride coordonate de Federația Rusă după implozia URSS-ului continuă în fostele colonii de la Republica Moldova (1991-1992), Georgia (1992, 2008) și din Ucraina (2014). Astfel, războiul Federației Ruse asupra Ucrainei, pe care aceasta nu l-a provocat, riscă să escaladeze, dar la moment se instituie o altfel de stare beligerantă care în sec. XXI ajunge deopotrivă aprofundată independent de voința societăților vecine, din UE, NATO etc. [2].

Fapt pentru care înțelegerea provocărilor enunțată asupra statului cercetării se extinde peste semnificația conexiunilor din febra căutărilor de căi viabile. Astfel, se explică aducerea în prim-planul investigației ponderea încetățenirii reperelor valorice în căile identificate care ajung responsabile pentru asigurarea perpetuării societății și a celei în devenire în special. În această ordine de idei, înțelegerea parafrazându-l pe P. Houdot [1] a provocărilor necesită a fi una conștientizată, astfel posibilitățile și valorificarea acestora reliefează mai multe planuri insuficient cunoscute, cu precădere civilizaționalul și culturalul din deschiderile EI. Reliefări în care nivelul de cunoaștere însumează transformarea pericolelor cu multiple necunoscute în oportunități civilizațional-culturale și forme ale democrațiilor viitorului susținute prin gradul de responsabilitate conștientă și asumată a actorilor sociali [2,3].

Or, oportunitățile facilitează disponibilitatea capacității de a valorifica, însă instantaneu nu se transformă într-o veritabilă axiomă pentru toți actorii sociali. În acest sens, dovada gradului invocat la actoriii sociali se conține în caracterul acțiunilor ce se întreprind prin instituțiile societale. Cu atât mai mult cu cât, în capacitatea de a valorifica la pachet cu înțelegerea provocărilor din realități argumentează nevoia de sensibilizare și reziliența din instituțiile societale privind prioritizările care se impun, dar și implementarea lor în societate. Astfel, tandemul capacitate și reziliență în matricea instituțională facilitează evidențierea gradului lor de disponibilitate în raport cu prioritățile ce se conturează în realitatea socială. Altfel spus, încorporarea capacității și rezilienței în disponibilitatea instituțională nu face altceva decât să susțină veridicitatea

argumentelor în legătură cu necesitatea relevării căilor prioritare cu remarca că veridicitatea argumentelor se va raporta ulterior și la eficiența modelului elaborat în baza căilor identificate drept prioritare, dar și la cele din oportunitățile tehnologiilor viitorului care transformă dezvoltarea structurală inter și intra societală în lumea contemporană [3].

Desigur, viabilitatea căilor din modelul/modelele elaborate, dintre care unele fiind deja implementate în societate, diferă. Implementarea modelelor evidențiază contribuția domeniilor științei în acest proces, cu precădere în domeniile în curs de dezvoltare.

Monitorizând parcursul implementării acestor modele chemate să diminueze crizele multiple cu care se confruntă societatea în devenire de mai bine de trei decenii, inclusiv cea din Republica Moldova, se constată că cele mai mari dificultăți le-au întâmpinat modelele cărora le-a lipsit experiența anterioară de a fi nu doar parte a unui întreg, ci propriul întreg. Această lipsă de experiență, susținută adesea doar prin declarații politicianiste și promisiuni fără acoperire, a contrazis realitățile care necesitau soluții urgente, așa cum s-a întâmplat în societatea Republicii Moldova.

Se constată că modelele de reformare la care s-a recurs după Declarația de Independență (1991) [4] nu au fost cele de succes, cu toate că din punct de vedere politic se susține contrariul. Chiar dacă se afirmă că, timp de aproape trei decenii, factorul extern a deținut întâietatea în raport cu cel intern, nolens volens nu a fost singurul responsabil. Deoarece a fost susținut și de influențe diverse, de la lipsa de experiență a factorilor interni, corupție până la rea intenție în slujba forțelor revanșarde din societate care au continuat să rămână în slujba fostului imperiu, mai nou a ambițiilor neoimperiale ale Federației Ruse.

Deopotrivă cu factorul extern, impedimentele invocate în spațiul societății Republicii Moldova au contribuit la deconstrucția consensului social, contaminându-l cu construcția de stavile în comunicare la nivel de instituții, dar și dintre instituții și membrii societății, ceea ce a condus la încetățenirea practicilor de drepturi fără responsabilități [5].

Dezvoltând subiectul, remarcăm că rezultatele cercetărilor întreprinse dezavuează mai degrabă o abordare fragmentistă a reflecției asupra căilor identificate din multitudinea de strategii elaborate, în favoarea uneia complexe. Cu atât mai mult cu cât fragmentarismul din proiecția modului lor de implementare a strategiilor s-a răsfrânt și în cazul dezvoltării coeziunii/devizării societății. De ce? Deoarece coeziunea societății, compromisă de evenimentele de la sfârșitul anilor 80, deja devizată pe criterii artificial inventate, necesita un tratament comprehensiv și complex în Republica Moldova. Dar nu a fost să fie.

Astfel, reformele din strategii evidențiază că atât cadrul legal, cât și cel al politicilor regionale nu s-au ridicat la nivelul cerințelor realității propriu-zise. Un exemplu relevant este faptul că legislația Republicii Moldova a conferit instantaneu drepturi civile și colective așa-ziselor minorități naționale, care de departe nu întrunesc acest calificativ. Spre deosebire de societățile vecine, în Republica Moldova acestea reprezintă grupuri culturale diverse care utilizează limba rusă în comunicare și nesemnificativ cea identitară. Grupuri care nu sunt altceva decât beneficiarii multiplelor nelegiuiri, deportări și deznaționalizări ale etniei majoritare întreprinse de Uniunea Sovietică în anii 1940-1941, 1944-1989.

Entități care, și după mai bine de trei decenii de la Declarația de Independență, continuăsăinsiste, cașipetimpul URSS-ului, pecomunicarea în limba rusă și nu în limba română, așa cum se practică de regulă în societățile multiculturale. Mai mult decât atât, în societatea Republicii Moldova, grupurile respective nevorbitoare de limba română invocă pe așa-numita limbă moldovenească și a spațiului cultural moldovenesc inexistent. O practică care, în timp, prejudiciază, dezinformează și ajută la proliferarea prezenței războiului hibrid împotriva etniei majoritare vorbitoare de română și a spațiului cultural românesc deopotrivă, afectând nu doar societatea în ansamblu, ci și chiar protagoniștii-instigatori.

Or, nu este o noutate că drepturile sociale acordate unor grupuri de refugiați se produc din contul celorlalte componente ale societății și devin practic imposibil de a mai fi retrase. Concomitent, subliniem că,

obținute din contul altora și nevalorificate, drepturile ajung o armă de distrugere a propriilor interese de grup pe termen lung, inclusiv și bruma de identitate care le-a mai rămas.

În condițiile societății Republicii Moldova, aceste drepturi, grație propagandei Federației Ruse și contribuției unor reprezentanți ai grupurilor (gagauzi, bulgari, ruși, parțial ucraineni), au rămas insuficient folosite la dezvoltarea lor. În schimb, disparitățile legislative, dar și crizele multiple prin care trece întreaga societate cu prisosință s-au transformat în armă de șantaj politic la adresa majorității etnice și a autorităților centrale.

Cu atât mai mult cu cât contemporaneitatea coeziunii sociale evidențiază că rigoarea aplicării legii, care de regulă fie se încetățenește prin dezvoltarea respectivă, fie îi dezavuează gradul de eroare, în Republica Moldova, din păcate, perpetuează această stare de fapt [6]. De asemenea, participarea membrilor societății la dezvoltarea coeziunii sociale rămâne definitorie în procesul valorificării oportunităților ce se deschid pentru fiecare în spațiul integrator oferit de UE. Altfel, dezvoltarea coeziunii sociale riscă să fie una energofagă și ineficientă, cum se întâmplă cu investițiile din proiectele finanțate de Guvernul României și din Fondurile Uniunii Europene.

Proiecte care, realizate de rând cu cele de nivel național, conduc la îmbunătățirea condiției de viață din regiunea de Sud a Republicii Moldova. Astfel, localitățile cu populație de origine găgăuză și bulgară, chiar dacă beneficiază de aceste investiții, în continuare susțin partidele proruse din eșichierul politic intern, nu condamnă încercările Federației Ruse de destabilizare a situației din societate și nici războiul declanșat împotriva Ucrainei [2,5].

Discutăm despre faptul că efectele și consecințele contracronometru în societatea Republicii Moldova reliefează deficiențele din strategiile elaborate, cu precădere la capitolul comprehensivitate și complexitate. Monitorizarea longitudinală întreprinsă asupra caracterului efectelor din

procesul de reformare și optimizare a tuturor domeniilor de activitate a adus în prim-plan insuficienta conexiune cu lipsa de experiență instituțională a unui tot întreg al societății, care nu a fost fructificată de experții locali în colaborare cu cei invitați din exterior. Cu atât mai mult cu cât, fiind o societate în devenire, reziliența instituțională necesita a fi și etapizată pentru a asigura un capital uman adecvat cerințelor, inclusiv în domeniul cercetării.

Astfel, neetapizările instituționale din strategii, completate cu tactici și mecanisme reglatorii și aplicate prin intermediul instituțiilor societale, explică de ce acestea nu ajung a fi și responsabile de mecanismele privind implementarea lor în mediul comunitar conform legislației în vigoare. Cea mai succintă sinteză privind implementarea în spațiul societal al Republicii Moldova a strategiilor elaborate la pachet cu tactici și mecanisme indică o lipsă crasă a rigorii și conexiunii dintre ele, ceea ce a condus la folosirea dreptului public fie în interes corporativ, fie personal.

Concomitent, aplicabilitatea strategiilor s-a dovedit a fi contrar așteptărilor, de la organizarea neconformă teritorial-administrativă până la mentalul tributar al moștenirii sovietice a majorității membrilor societății. Organizarea teritorial-administrativă, care pentru orice comunitate este una esențială, în cazul societății Republicii Moldova continuă să rămână una energofagă, trecând de la 41 de unități teritorial-administrative în 1991 (la fel ca în Franța, România) la 32 în 2023.

De asemenea, hiperdivizarea și rateurile reformării au servit într-un fel ca punct de plecare pentru coagularea forțelor revanșarde, cu implicarea celor din exterior, soldându-se cu multiple divizări în societate. Criteriile de divizare fiind artificiale, în timp au aprofundat scindările intra-etnice (români versus moldoveni), confuziile politicianiste și manipulările bine dirijate din punct de vedere propagandistic.

Vorbim de inducerea în conținut a ideogramei doctrinare privind circuitul și scala valorilor din spațiul cultural, dar și manifestarea acestora în societate. Disparitatea din Legea cetățeniei (1990), în care valorile

cetățenești s-au interpretat ca fiind și identitare, a condus la proliferarea reticențelor majore privind revenirea și conectarea cu spațiul cultural românesc a etniei majoritare și la nonșalanța cu care se admite prezența manifestă a altor spații culturale.

Concomitent, o parte considerabilă a minorității culturale, vorbitori de limba rusă, indiferent de apartenența lor culturală, continuă să slujească intereselor Federației Ruse în societatea Republicii Moldova. Drept exemplu, mulți dintre aceștia, cu toate că prea puțin cunosc conținutul Lumii Ruse (așa-numitul Ruskii Mir), dar nici că de la războiul civil nedeclarat (decembrie 1991 - 6 iulie 1992, ulterior înghețat) sunt doar instrumente ale ideologiei neoimperiale, cu precădere în menținerea războiului hibrid în societatea din care sunt parte [2,5].

În acest context, studiul introduce și o axiologie a constantei din reformarea și valorificarea provocărilor manifeste în cunoașterea mediului societal. Cu atât mai mult cu cât procesul de reformare, declarat indispensabil pentru implementarea economiei de piață și încetățenirea valorilor general-umane asigurate de sistemul democratic enunțat în Actul de Independență (1991), ajunge a fi hârtia de turnesol a perpetuării societății Republicii Moldova.

Implementarea strategiilor prin tactici și mecanisme demonstrează că eforturile depuse și reflectate în rezultatele obținute de departe nu s-au ridicat la nivelul investițiilor și așteptărilor membrilor comunității. Discrepanțele produse în elaborarea strategiilor, tacticilor și mecanismelor insuficient raportate și conectate la realitatea societății în devenire a Republicii Moldova s-au soldat cu declanșarea de procese centrifuge.

Societatea, abia după 1991, încearcă să se transforme ea însăși într-un întreg instituționalizat și o matrice societală conformă nevoilor și necesităților locuitorilor săi. Contextul este unul specific, deoarece societatea respectivă nu a beneficiat de experiența unui întreg, ci dintotdeauna a fost doar o parte a unui alt întreg. Apartenența la un atare gen de întreg își continuă să-și facă simțită influența, chiar și după mai bine de trei decenii de la destrămarea Uniunii Sovietice.

Strategiile, tacticile și mecanismele, fiind diferite de cele anterioare (de până la 1991) și aplicându-se habitatului uman, adică tuturor membrilor societății, au fost înțelese și utilizate în revendicări multiple, soldate cu divizări divergente pe diferite paliere comunitare, culminând cu conflictul armat din 1991-1992. Spre exemplu, independent de locul de trai, apartenența etnică/confesională sau politică, o parte din membrii societății, cu precădere „capitalul de aur", au fost nevoiți să-și ia soarta în propriile mâini și au emigrat în masă la sfârșitul anilor 90 (secolul XX). Această emigrare a devenit un fenomen care a catalizat și accelerat tendințe periculoase pentru perpetuarea societății.

Sine dubio, reliefarea activităților întreprinse pentru redresarea situației scoate în evidență crasele insuficiențe ale conexiunii din reformările pentru fiecare domeniu. Discutăm de rostul conexiunii și rigorii necesare atât pe interior, cât și în relațiile dintre domenii deopotrivă. De asemenea, valoarea capitalului uman din educație și cercetare, responsabil pentru emfațarea optimizărilor ulterioare, rămâne una incertă.

Altfel spus, incertitudinile acumulate influențează optimizările care, în calitate de indicatori ai reformelor produse, nu reușesc să reflecte plenar sustenabilitatea schimbărilor în raport cu așteptările pe termen scurt, mediu sau de durată ale tuturor actorilor sociali [2,5].

Indubitabil, cele trei decenii de constituire a societății Republicii Moldova ca parte a unui întreg au dus la o multiplicare a strategiilor elaborate, atât la nivel de comunitate, cât și la nivel de domeniu. Cea mai succintă interpretare a multiplicării strategiilor indică o înțelegere liniară a ponderii strategiei naționale în raport cu domeniile chemate să le susțină și să le realizeze. Această înțelegere se bazează nu pe propriile strategii ale domeniilor, ci pe obiectivele lor, implementate prin tactici specifice domeniului respectiv, în interferență cu cele ale domeniilor adiacente.

S-a constatat că prevalența manifestă a unei mentalități depășite

în legătură cu urgențele cărora trebuia să le facă față a condus la proliferarea de strategii pe fiecare domeniu de facto, chiar dacă declarativ se pliau pe logica implementării strategiei naționale. Această stare de fapt demonstrează o cunoaștere insuficientă a relației dintre logica instrumentală și cea administrativă, ceea ce nu o absolve de prejudicierea optimizărilor ulterioare. Optimizarea indică faptul că, în elaborarea programului național de reformare sui-generis, se impune conectarea la specificul fiecărui domeniu, asigurându-i conexiunea perpetuă dintre ele. De asemenea, optimizarea activităților societale, inclusiv pe domenii, conduce și la redimensionarea capitalului uman pentru a asigura continuitate. În caz contrar, are loc periclitarea nu doar a condiției umane, ci și a societății și a mediului.

Periclitările alimentate de deschiderile Uniunii Europene sunt în ascensiune și, în contextul pandemiei, al post-pandemiei și al situației beligerante din Ucraina (22.02.2022), continuă să bulverseze mediul comunitar și mediul înconjurător. Acest lucru evidențiază cât de slab s-au fructificat oportunitățile legate de schimbările din matricea societății [2,6].

Altfel spus, parafrazând grecii antici, în matricea primejdiilor schimbării se pot transforma în oportunități doar dacă sunt asumate responsabil și valorificate pentru binele societății și al mediului. Actorii sociali deopotrivă se sensibilizează și împărtășesc dezideratul respectiv, încetățenindu-l în acțiunile ce le întreprind.

Monitorizarea longitudinală privind schimbările din strategiile elaborate și aprobate în spațiul societății Republicii Moldova semnalează prezența unui caracter liniar și fragmentar. Această stare de fapt este demonstrată prin abordarea liniară și fragmentară care s-a axat preponderent pe reforme de nivel macro și nesemnificativ pe cel de nivel micro. Rateurile produse în această ordine de idei s-au evidențiat prin dezechilibrul cuagulat pe termen lung, deoarece opțiunile pentru reformele macro nu au fost susținute în societate, iar cele micro fiind marginalizate. Dezechilibrul a abolit considerabil pilonii de susținere și

implementare a reformelor, inclusiv la capitolul de acoperire a domeniilor de activitate cu capital uman instruit, format și educat. Educația este domeniul care a beneficiat de investiții, dar nu și de o redimensionare pe potriva noilor realități în care valorificarea echipamentelor performante este testul gradului de disponibilitate a instituțiilor societale. S-au constatat inconveniențe și la capitolul prezenței gândirii critice și responsabilității asumate politic, juridic și moral din partea parlamentului, guvernului și sistemului judecătoresc. Interpretarea datelor acumulate din strategiile adoptate denotă că, arareori, chiar și investițiile care au dat rezultate în dezvoltarea unui sau altui domeniu de activitate și care necesitau a fi susținute și dezvoltate sunt marginalizate. Motivul își are originile în procesul de selecție la toate nivelurile ierarhiei sociale și în avansarea în funcție de demnitate publică, unde criteriile meritocrației și concurenței sunt subtil înlocuite cu cele pecuniare.

Drept exemplu, criteriile meritocrației pentru funcțiile de demnitate publică nefiind strict delimitate în raport cu interesul politic la toate nivelurile ierarhiei sociale a proliferat inconsecvența, iresponsabilitatea și un grad sporit de transformare a acestora în proprietate privată. Lipsa delimitărilor privind funcția de demnitate publică, inclusiv din punct de vedere legal, s-a soldat cu transformarea acesteia în proprietate personală conform legii lui Speranschi, prejudiciind incomensurabil atât cetățeanul, comunitatea, cât și dezvoltarea societății în general.

Or, meritocrația, și în cazul funcției de demnitate publică, înseamnă dovada prezenței gândirii critice în pregătirea profesională în raport cu acțiunile pentru binele comunității, și nu una de rea voință sau în serviciul altui stat. Această stare de lucruri evidențiază implicarea politicianistă care, altfel, își înțelege greșit rostul pentru care a fost ales sau numit într-o funcție de demnitate publică, cu precădere în societatea în devenire.Se constată nu arareori că perioada în care cei desemnați în funcții publice au luat decizii ce prejudiciază cetățeanul și societatea de regulă se taxează doar politic, nu și conform cadrului legal. Spre regret, prejudiciile în toți acești ani s-au achitat doar din contul membrilor societății care au rămas,

dar și ai celor care au emigrat. Aceștia din urmă au renunțat la profesie, familie și mulți dintre ei la proprii copii lăsați în grija rudelor etc. Și nu în ultimul rând, tributul pe care societatea îl va plăti în continuare va fi plătit de generațiile care vor veni.

Deoarece capitalul uman (de aur) bine pregătit și instruit continuă să emigreze, contribuind la prosperarea altor comunități. În schimb, în interiorul societății, fenomenul migrației a declanșat îmbătrânirea populației, scăderea natalității și a standardului de viață, la pachet cu efectul pandemic, postpandemia și situația beligerantă nu doar la hotar cu Ucraina [2,5]. Situație cu care se confruntă și alte societăți, doar că în secolul XXI lecțiile ce se impun a fi cunoscute și învățate diferă considerabil de cele anterioare [7]. Actualmente se atestă că lecțiile trecutului se cer nu doar învățate, dar și cât mai rapid aplicate și fructificate, iar cei care încalcă ordinea de drept internațional se impune a fi sancționați sever.

Altfel, așa cum s-a întâmplat anterior cu războiul din Ucraina (24.02.22), atacul grupării teroriste HAMAS din 7 octombrie 2023 în Israel denotă că fragilitatea lumii contemporane poate fi deteriorată cu ușurință [2,7].

Sine dubio, refracția privind paradigma demersului de reformare a domeniului cercetării vine doar să completeze cu argumente efectele, iar în timp consecințele vor impune costuri incomensurabile bugetului economiei naționale pentru a redresa și minimaliza distrugerea institutelor și statutului cercetării. Această refracție a început cu retargerea de sub cupola Academiei de Științe a Moldovei (2018) și absorbția universitară din 2022.

De ce? Deoarece toate guvernările de la Declarația de Independență și-au dorit să facă docil domeniul cercetării științifice. Aceste încercări s-au perpetuat odată cu revenirea la spațiul cultural românesc și haina firească a limbii române în Republica Moldova.

Cu atât mai mult cu cât, începând cu sfârșitul anilor ,80, în cadrul ședințelor Adunărilor Generale ale Academiei de Științe a Moldovei (AȘM)

s-au dezbătut problemele stringente din societate, inclusiv revenirea la limba română și spațiul cultural românesc. Dezbaterile s-au reflectat în rezoluțiile din 1994 și 1996, prin care limbii române i s-a recunoscut statutul de limbă oficială a Republicii Moldova și s-a stabilit grafia latină ca variantă unică. AȘM a obținut statutul de instituție asociată Uniunii Europene în 2012. Pe parcurs, practicile politicianiste nu doar că nu s-au diminuat, ci, dimpotrivă, au escaladat. Acest lucru s-a manifestat prin susținerea unor conducători docili conducerii societății, dar și prin greșelile și neregulile depistate în activitatea AȘM.

Un exemplu relevant îl constituie guvernarea Filip din 2017. Aceasta a folosit ca pretext încălcarea Codului pentru Știință și Inovare de către președintele în exercițiu al AȘM, Gheorghe Duca, în timpul alegerilor președintelui AȘM, inclusiv în cadrul ședinței Adunării Generale din aprilie 2014. Pe baza acestui pretext, a fost adoptat un act normativ prin care institutele au trecut sub tutela ministerelor. Consecințele au fost grave. Reprezentanții institutelor din cadrul Adunării Generale care au demonstrat încălcările legislative și pecuniare din partea conducerii AȘM au fost sancționați arbitrar. Toate institutele de cercetare au fost înstrăinate de tutela Academiei și transferate la Ministerul Educației și Cercetării. Transferul a fost completat de o nouă structură de coordonare a finanțării cercetării prin proiecte - Agenția Națională de Cercetare și Dezvoltare (ANCD), creată în 2018. Concursul de proiecte de stat pentru perioada 2020-2023, organizat de ANCD în 2019, a fost marcat de grave încălcări, de la unificarea necorespunzătoare a criteriilor privind cercetările fundamentale și aplicative până la cele de expertizare. Proiectele axate pe cercetări fundamentale au fost dezavantajate de la bun început, ceea ce a condus la fisuri, inadvertențe și neînțelegeri în rândul comunității științifice.

Parcă nu era de ajuns, în 2022, guvernul Gavrilița a adoptat o Hotărâre de absorbție universitară a nu doar a institutelor de cercetare, ci și a unora dintre universități. Straniu, această absorbție nu a inclus și universitățile din Comrat și Taraclia, create mai mult din conformism politic în 1994 și 2002.

Reflectând la aproape doi ani distanță de la absorbție, se constată că aceasta nu a îmbunătățit deloc condiția cercetării științifice în comunitatea academică. Dimpotrivă, suntem mai degrabă în fața unor decizii cu caracter de asimilare care, nolens volens, distrug și nu fortifică echipele de cercetători. Or, cercetarea în echipă se construiește în timp pentru a valorifica capacitățile individuale cu cele de grup, asigurând valențialitatea produsului obținut. Acest produs este direct proporțional cu capacitatea și reziliența echipei de a se înscrie în tendințele sau mainstream-ul nu doar din domeniul dat, ci și la interferența dintre domenii. Coagularea de capacități și reziliență individual-colectivă este dificil de realizat și facil de demontat psihologic prin expertize deficitare la capitolul etică și responsabilitate profesională. Totodată, condițiile și expertiza proiectelor de cercetare pentru perioada 2020-2023, asigurate de ANCD în 2019, s-au înscris în activitățile nefaste care au distrus în mare parte patrimoniul acumulat în cercetare și contribuția acestuia la patrimoniul cultural al societății Republicii Moldova.

S-a constatat că unificarea criteriilor proiectelor de cercetare fundamentală și a celor aplicative le-a defavorizat pe cele fundamentale. Semnalăm că finalizarea proiectelor finanțate de stat la 31.12.2023, în contextul absorbției universitare, defavorizează echipele ale căror proiecte au fost dezavantajate. Acestea nu sunt doar simple echipe, ci reprezintă domeniile de cercetare științifică, inclusiv cel al filosofiei, care de la 01.01.2024 au încetat să mai existe din cauza neîncluderii lor în noile condiții de finanțare. Cu atât mai mult cu cât prin absorbția universitară nu s-a schimbat și articolul relevant din Codul pentru Știință și Inovare (2004).

Conform Codului însă, echipele de cercetare ale căror proiecte nu au trecut pragul electiv în această perioadă se întrețineau din proiecte mai mici (anuale) din alte surse de finanțare. Practică pe care ANCD-ul nu a utilizat-o în concursurile anunțate, impunând în schimb o regulă rigidă: nu se admit proiecte fără cofinanțare, chiar dacă problematica este una de referință din punctul de vedere al cercetărilor și pe plan internațional.

Desigur, soarta proiectului depus de echipa de cercetători din cadrul secției Filosofie a Institutului de Istorie a fost subestimată, deși inițial se afla printre cele ce urmau a fi finanțate, fiind lăsată fără surse de finanțare. S-a constatat că echipa a fost devansată arbitrar, încălcându-i-se drepturile de la cele legale până la cele morale. Demersurile înaintate ANCD-ului, în care s-au demonstrat punctual încălcările, inclusiv contraversele lipsite de etică profesională a celui de-al treilea expert (expertiza sa conținea părți din proiect în care se argumenta rolul filosofiei în promovarea gândirii critice în societate), s-au soldat cu un singur și același răspuns (2020): ANCD are dreptate. Așa-numitul drept nu a permis participarea secției Filosofie la proiectul de cercetare instituțională din cadrul USM la sfârșitul anului 2023. Cu toate că administrația Institutului de Istorie a inclus echipa, aceasta a fost exclusă dintre participanți din cauză că, neavând un proiect de stat, nu a fost introdusă în baza de date a institutului după absorbția universitară din 2022.

Dezvoltând subiectul statutului cercetării științifice în absorbția universitară, se remarcă și o fragmentare a înțelegerii funcției publice a științei. Acest fragmentarism prejudiciază înțelegerea domeniului științei, care este o constantă în creionarea economiei și a celei sociale, în special prin deschiderile Erei Informaționale. În logica absorbției, așa cum a fost realizată, se observă o asimilare iresponsabilă, lipsită de dezbateri publice transparente și de calcule adecvate în raport cu investițiile financiare și etice. Refuzul concertat de a cunoaște entitățile pe care se încearcă redimensionarea lor, precum și aportul acestora prin cercetarea științifică la cunoașterea și promovarea internațională a Republicii Moldova, ridică numeroase semne de întrebare.

De asemenea, nivelul înalt de calificare a cercetătorilor rămâne unul infim de prezent și implicat în curricula universitară și pregătirea tinerilor. Contrar invocărilor informaționale conform cărora s-a mers pe modelul Danemarcii, acest aspect nu poate fi preluat ad-literam pentru un spațiu societal cu alte provocări. Este straniu că s-a preluat și aplicat un model dintr-o realitate total diferită de cea a Republicii Moldova. Diferențele

majore se transformă în divergențe care, dacă nu se vor soluționa cât mai curând posibil, vor prejudicia nu doar procesul de pregătire a tinerilor specialiști pentru economia națională, în condițiile concurenței tot mai acerbe pe piața muncii. De ce? Deoarece, absorbând institutele, universitățile nu au redimensionat demersul curricular, iar rezultatele cercetărilor realizate nu se regăsesc în disciplinele predate, în tezele de master și doctorat elaborate.

Astfel, în anul universitar 2023-2024 nu s-au semnalat schimbări majore în curricula USM, cu excepția celor din cadrul noilor subdiviziuni deschise ca urmare a cererii de piață. De asemenea, curricula universitară nu a fost suficient discutată cu cercetătorii, concomitent cu reorganizarea demersului cercetării atât în curriculă, cât și în centrele de cercetare. Dezbaterile sunt esențiale pentru a apropia instituția universitară de noile sale subdiviziuni și pentru a le integra prin proiecte în care rezultatele cercetării ajung în disciplinele curriculei. Tezele de an, licență, master sau doctorat ar trebui coordonate de echipe mixte, formate din profesori și cercetători. Numărul de ore alocate profesorilor ar trebui redus și raportat la activitatea științifică, la fel cum activitatea cercetătorilor ar trebui să includă și instruirea/formarea.

În acest context, universităților li se cere să urgenteze demersurile de absorbție a potențialului științific și a experienței instituționale. Scopul este diminuarea practicii de a se concentra doar pe evenimente din zorii Erei Informaționale și axarea pe oportunitățile oferite de noile orizonturi din domeniul ce necesită a fi cunoscut și valorificat. Altfel, necunoașterea conținutului va distorsiona procesul educațional.

În următorii decenii, apariția de noi profesii, reorientarea celor existente și renunțarea la altele vor deveni esențiale pentru perpetuarea tinerilor în universități și cercetare. Institutele de cercetare riscă nu doar să nu fie auzite în demersul lor, ci se confruntă și cu proliferarea unor tendințe în societate de a le marginaliza și de a le abroga nivelul de calificare privind procesul cercetării și raportarea calificativului acestuia la standardele constituite în timp, în care au investit generații de

cercetători. Cercetătorii sunt prin natura lor o entitate de profesioniști care încearcă și promovează valoarea cercetării științifice atât în interiorul societății Republicii Moldova, cât și pe plan internațional. Devalorizarea cercetătorilor științifici în spațiul societal va cataliza proliferarea unui vid care va fi cu siguranță înlocuit de mediocritate. Această mediocritate va aspira la titluri și grade științifice fără a cunoaște particularitățile cercetării, responsabilitatea pentru rezultatele obținute, impactul acestora în mediul social și în mediu.

Este adevărat că în vremuri noi sunt necesari oameni noi cu viziuni proaspete asupra a ceea ce trebuie realizat, ceea ce înseamnă a schimba, a îmbunătăți și nicidecum a demola, așa cum s-a întâmplat în primii ani de independență. Eterna întrebare cu care se confruntă și în prezent membrii comunității științifice este metodologia nouă a finanțării instituționale aprobată de guvern în 2023, îndeosebi cei care au o vârstă înaintată și nu se înscriu în registrul respectiv. Este vorba de vârsta înaintată a unei părți din membrii comunității științifice care au un nivel de pregătire în care s-a investit enorm. Considerăm că, în acest caz, aceștia sunt mai degrabă un câștig pentru societate și nu vârsta este cea care creează impedimente. Cu atât mai mult cu cât o parte considerabilă dintre cercetători nu au făcut partizanat științific/politic și au rămas fideli în căutarea adevărului, așa cum îi îndemna pe mai tinerii săi colegi Raymond Aron [8]. Nu este deloc facil să susții și să promovezi demnitatea și fidelitatea profesională în domeniul cercetărilor umaniste când demnitatea este pusă la încercare. În societatea Republicii Moldova, democrația continuă să fie fragilă nu doar pentru că ne amenință din exterior, ci și pentru că institutele societale, capturate nu arareori politic, nu-și îndeplinesc menirea [9].

Astfel se explică de ce rar se apelează la demnitate și fidelitatea profesională pentru care unii au plătit fie cu nepromovarea la titlu științific, științific-didactic sau a lucrărilor realizate și needitate. Exemple care se impun a deveni modele, dar despre care se cunoaște prea puțin în spațiul public, chiar dacă aceștia continuă să contribuie la dezvoltarea domeniilor din care vin, depășind frontierele Republicii Moldova și perpetuând patrimoniul cultural din care cel științific este parte.

Contribuția lor, considerabilă, se va diminua substanțial după absorbția din 2022 asimilată în metodologia cercetării din 2023. Este dificil să menții și să consolidezi un grup de cercetare când nesiguranța și incertitudinea rămân la ordinea zilei. Spre deosebire de colegii vârstnici, tinerii sunt mult mai pragmatici și atragerea lor în cercetare nu va fi facilă. Or, modul în care s-a produs absorbția de iure, iar de facto asimilarea, îi va face pe tineri mult mai prudenți și nu se vor lăsa atrași în situația în care s-au pomenit patrimoniul cercetării din institutele de resort și capitalul uman de înaltă calificare, obținut cu sacrificii și ani de muncă, riscând să se piardă.

În loc de a fi un corolar al eforturilor depuse, peregrinările institutelor de cercetare, ale căror acțiuni erau îndreptate spre susținerea domeniului științei și perpetuarea patrimoniului istorio-axiologic al realizărilor obținute, au subminat capacitatea și reziliența acestora. Or, dacă în 2018 institutele încercau să mențină nivelul cercetărilor conform standardelor internaționale, după absorbție și pierderea statutului juridic din 2023, cercetările și rezultatele scontate vor cunoaște un declin semnificativ. Semnalele acestui declin pe plan internațional sunt reflectate de Global Rank, unde Academia de Științe a Moldovei a coborât pe locul 8122, iar cea mai bună instituție la nivel național, Universitatea de Medicină și Farmacie, se situează pe locul 6155 [10]. În particular, domeniile filosofiei vor fi afectate la nivel intern de un declin care va cuprinde o gamă largă de consecințe, de la diminuarea/distrugerea până la excluderea problematicii inter și multidisciplinare asigurată de instrumentarul (organonul) reînnoit al filosofiei. Acest instrumentariu, în condițiile Erei Informaționale, facilitează conexiunea cu Era Culturală și valorificarea cu suportul metodelor digitale.

De asemenea, marginalizarea domeniilor filosofiei va conduce la știrbirea culturii, deoarece aceasta a fost dintotdeauna un suport, dar și o parte componentă a acesteia. Concomitent, în societatea Republicii Moldova, domeniile filosofiei, recent excluse din finanțarea instituțională, au demonstrat prin echipele de cercetători și studiile fundamentale

elaborate particularitățile unei comunități în devenire. Este vorba de lucrări privind filosofia și perspectiva umană, moștenirea filosofică, depășirea neînțelegerilor cu ajutorul valorilor și asigurarea circuitului acestora în spațiul cultural românesc, posibilitățile deschiderilor Erei Informaționale în conexiune cu cele culturale la cunoașterea provocărilor lumii contemporane etc.

Este incontestabil că timpul este cel care cerne între valoare și nonvaloare, dar cei care vor plăti prețul vor fi generațiile viitoare, cu condiția ca societatea Republicii Moldova să se maturizeze și să perpetueze valorile pe culmile civilizațiilor.

Referinte bibliografice:

1. Hadot P. *Filosofia ca mod de viață. Convorbiri cu Jeannie Carlier și ArnoldI. Davidson*. București: Humanitas, 2019.264p
2. Pascaru A. *Provocările societății în algoritmi de cunoaștere.* Chșinău: Print– Caro,2023, 258 p.
3. Susskind J. *Politica viitorului. Tehnologia digitala si societatea*. București: Corint, 219. 560 p.
4. Declarația de Independenta a Republicii Moldova, 27 august 1991.
5. Pascaru A. *Societatea între conflict și conciliere: cazul Republicii Moldova*. Ch.: Tipogr.-Sirius, 2012. 192 p.
6. Barabasi A-L *Linked – noua știința a rețelelor*. Timișoara: Editura Brumar. Traducere de Marius Cosmeanu. 2017, 314 p
7. Harari Y. N. *21 de lecții pentru secolul XXI*. Iași: Editura Polirom, 2018, 400 p.
8. Aron R. *Opiumul intelectualilor*. București: Editura Curtea Veche, 2007.368 p.

9. Fukuyama F. *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment* New-York: Frar, Straus and Giroux 2018, 218 p.
10. www.SCIMAGOS INSTITUTIONS RAKINGS